

UDABERRI ISILA

Rachel Carson

Elhuyar Fundazioa, Usurbil, 2008

Duela ia 50 urte (1962) argitaratu zen liburu klasiko honek, klasikoak direnen espiritua ageriz, oraindik ez du bere gaurkotasunik galdu. Bigarren Mundu Gerraren ondoko bultzada industrial eta produktibistaren ondorio anti-ekologikoen salaketa gordin eta ongi dokumentatua egin zuen Pennsylvaniako biologoak, batez ere pozoi intsektiziden kontrolik gabeko erabileraz. Alabaina, oraindik ere malaria gaitzaren jarraipenaren erantzule egiten dute DDT eta beste pestizida kimikoen defendatzaileek. Industria kimikoaren indarrak erraldoiak dira eta presioak ez dira eten. Carstonek ez zuen inoiz DDT eta beste pestiziden ilegalizazioa eskatu, baina milioika pertsonen heriotzaren erantzule egin dute merkatu librearen aldeko bozeramaileek. Esaterako, *Human Events* aldizkari estatubatuarrek zerrendatu zuen idazlan hau “XIX. eta XX. mendeko hamar liburu kaltegarrien” artean.

Dena den, Osasunerako Mundu Erakundearen aginduz DDT eta beste produktu kimiko hilgarriak debekatu egin ziren giza osasunean sortzen zituzten arazo eta gaixotasunengatik.

Rachel Carson minbiziaz hil zen 1964. urtean obra ekologista klasiko hau atera eta bi urtera. Oraindik ere antza, Afrikako hainbat herritako etxolan malaria, denge edo tifusaren aurkako medizina moduan hormetan DDT eta antzerako produktuak ihinztatzen dira, baina bertako mediku eta aktibista batzuen iduriz horrek arrazismo

ekologikoaren seinalea dugu, zentral nuklearrekin gertatzen den bezala, ez badira arriskutsuak zergatik ez dira egiten praktika eta froga horiek mendealdekoen etxeetan?

Mende-erdia pasatu da baina oraindik industria kimikoaren eta komunikabide batzuen ustez Carson bezalako ekologisten kanpainen ondorioz gaitz eta pandemia hauek dira. *Udaberrisila* idazlanean irakur daitekenez: «Malariaren aurkako Mundu Osasun Erakundeak garatutako kanpainetan izandako esperientzia gogorretik ikasi dugu dakigunaren zati bat. Malariaren kontrol lanetan DDTa dieldrinarekin ordeztu zuten bezain laster (malariaren eltxoa DDTaren aurrean erresistente bilakatu zelako egin zuten aldaketa) pozoitze-kasuak gertatzen ari ziren ihinztatze-lanetan ari zirenen artean. Krisiak larriak ziren: eragindako gizonezkoen erdiek edo guztiek (programaren arabera) konbultsioak jasan zituzten eta batzuk hil egin ziren. Azken esposiziotik lau hilabetera ere, konbultsioak izan zituzten batzuek» (*Udaberrisila*, 39.-40. orrialdeak).

DDT (Dikloro-Difenil-Trikloroetanoa) da pestiziden familiako ezagunena baina ez da bakarra ezta hilkorrena edota arriskutsuena. Liburuaren hirugarren kapituluak, “Heriotzaren elixirrak” azpigituluarekin doanak, pozoi naturalen, hots, artsenikoaren, eta organikoen artean egiten ditu alderakatak. Toxikoen familia organiko berrian bi dira atal nagusiak, DDT eta bestelako hidrokar-

buro kloratuak (DDT, klordanoa, diel-drina, aldrina, endrina...) eta besteak oraindik gogorrakoak, alkiloak edo fosforo kloratuak (malathion, parathion...). Azken horiek hain pozoitsuak badira eta gure gorputzean pilatzen baldin badira eta hainbeste tona barreiatu badira gure landa eta basoetan, zergatik ez gara pikutara joan gizakiak eta animaliak? Carsonen argi erantzun du, zorionez fosforo kloratuen taldeki-deak nahiko azkar deskonposatzen direlako.

Linda Lear, George Washington Unibertsitateko Ingurunearen Historiako irakaslea eta Rachel Carsonen biografoak (Rachel Carson: Witness for Nature, Penguin; Lost Woods: The Discovered Writing of Rachel Carson, Beacon) idatzi zuenez «oso liburu gutxi aldutzen dute historiaren norabidea». Eta bere aburuz horiek dira Karl Marxen *Kapitala*, Charles Darwinen *Espezieen Jatorria* eta Adam Smithen *Nazioen aberastasuna* mundu mailan, eta Amerikako Estatu Batuei dagozkienez, bi emakumeenak, Harriet Beecher Stoweren *Osaba Tomen Etxola* eta Rachel Carsonen *Udaberri Isila*. Bere aukera da, baina ezin diogu esan hautaketa hau lar okerra denik.

Liburu hau argitaratu zuenerako, Carson ezaguna zen ingurumen eta natur zientzien munduan bere ekarpen zientifiko eta literarioengatik. Hogei urte aurretik *Under the Sea Wind* (1941) bere lehenengo lana ez zen oso arrakastatsua izan baina hamar urte geroago *The Sea around us* (1951) *best-seller* bat suertatu zen, Oxford University Press-en argitaraturik.

Carson *Silent Spring* liburuaren materialak 1940ko hamarkadaren erdialdean hasi zen biltzen, kezkatua baitzegoen oso, Bigarren Mundu Gerran eta helburu militarrentzako

laborategietan lortutako izurriteen aurkako pozoi organikoekin. Liburuan hala dio: «Kimikariak naturak sekula asmatu ez dituen sustantziak fabrikatzen hasi zirenetik, ura araztearen arazoak korapilatsuak dira, eta arriskua areagotu egin da ur-erabiltzaileentzat. Ikusi dugun bezala, produktu sintetiko horien eskala handiko ekoizpena 1940ko hamarraldian hasi zen. Halako proportzioak hartu ditu orain, ezen kutsadura kimikoaren uholde izugarri bat isurtzen baita egunero AEBko ibilguetan. Produktu horiek etxeko eta bestelako hondakinekin ur beretan nahasten direnean, batzuetan ez dira erraz detektatzen araztegieta erabili ohi dituzten metodoen bidez. Horietako gehienak hain egonkorak dira, ezin bereizi baitira ohik prozesuen bide. Maiz ezin dira identifikatu ere egin».

Audubon Society talde kontserbazionista estatubatuarrak haren zerbitzuak kontratatu zituen lau urtez, pestizida sintetikoen ihintzatzeko masiboak salatu eta geldiarazteko helburuarekin. Horrela hasi zen ingurumen-kalte larriak sortutako kasuak biltzen eta biologo, kazetari, kimikari zein minbiziren arloko medikuak eta bestelako zientifikoekin harremanetan ere, liburuan ongi dokumentaturik agertzen den moduan.

Era horretan berehala konturatu zen komunitate zientifikoan bi motatako jarrerak existitzen zirela; batzuk kalteak eta arrisku potentzialak gutxien ziztuztenak erabateko frogak eskatuz, eta peril eta eragozpenen aurrean izurriteen kontrako metodo biologikoak hobesten zituztenak.

Sasoi historiko horretan triskantza eta eskandalo ekologikoak ari ziren manifestatzen. AEBn adibidez ahazien (*cranberry*) salmenta debekatu egin zen 1957, 1958 eta 1959 urteetan *aminotrozole* belarrilkariaren arrastoak

maila arriskutsuan aurkitzeagatik. Hala eta guztiz ere industria kimikoen presioa nabarmendu zen eta Carson eta bere ikerketak bihurtu ziren euren presio eta kritiken helburu.

Zoritarrez sasoi horretan ere, bere gaixotasunak manifestatu ziren eta duodeno-ultzera baten ostean bularean tumore bat topatzean, masektomia bat egin zioten 1960an. Berak bere gorputzean sentitzen zuena zerikusí handia zuen beste pertsona eta animaliangan gertatzen ari zenarekin. «Gizakiak ingurumenaren aurka egindako eraso guztietatik kezkarriena da gai arriskutsu eta askotan hilgarriekin airea, lurra, ibaiak eta itsasoa kutsatzea. Poluzio horren ondorio gehientzuenak konponezinak dira; hasitako gaitz-katea, ez soilik bizia sostengatu behar duen munduan, bai eta ehun bizietan ere, geldieztina da neurri handi batean» (23. orrialdea).

Bazekiten berak eta liburu-argitaratzaileek (Houghton Mifflin, Mariner Books) idazlanak ez zuela harrera bakesurik izango, eta horretarako argitaratu aurretik kopiak banatu zituzten AEBko zirkulu zientifiko eta politikoe-tan. Dena den, DuPont (DDTren ekoizle handiena) eta Velsicol (heptachlor eta chlordaneren ekoizle bakarra) enpresek euren estrategia komunikati-boak prestatu zituzten liburuaren eragina saihesteko asmoz eta epaitegie-tara jotzeko asmoz mehatxatu zuten ere.

Liburuak alde z aurretik idatzitako kapitulu (17 kapitulu ditu) baten izen-titulua hartu zuen. Orain kapitulu horrek «Eta txori-kanturik ez» titulua du. Horretan ihintzatzeko toxikoen ondorioen deskribapen liriko bat deskribatzen da: «Estatu Batuetako eremu gero eta zabalagoetan, hegaztien itzulerak iragarri gabe iristen da orain udaberria, eta,

goizean goiz, isiltasun arrotza da nagusi lehen txori-kantuen edertasunak betetzen zituen egunsentietan. Txori-kantuen bat-bateko isiltze hori, gure munduari hegaztiekin ematen dioten kolorearen, edertasunaren eta onuraren deuseztatze hori, bizkor eta maltzurki jazo da, eta eragin hori oraindik jasan ez duten herrietako biztanleak konturatu gabe».

Silent Spring liburuak arrakasta komertzial handia lortu zuen. Seguru asko, asko lagundu zuen *New Yorker* aldizkariak hiru zatitan obra osoa argitaratzeak, 1962ko ekaineko azken hiru asteetan. Entzun behar izan zituen bere aurkako irain eta mespretxuak, ordea, mcartismoaren seinale krudela dira. Salaketa batzuk alor zientifikotik zetozen, Robert White-Stevens kimikariak zioen, adibidez, Carsonen irakastaldiei jarraituz *Sasoi Ilunetara* itzuliko ginela eta intsektuak, zizareak eta gaixotasunak lurraren oinordekoak bihurtuko lirakeela. Gogorragoak eta absurdoagoak ziren beste kritika batzuk, besteak beste Ezra Taft Benson AEBko Nekazaritza Idazkariarenak. Horrek Eisenhower presidenteari bidalitako gutun batean susmatzen zuen, «ezkongabea eta fisikoki erakargarria izanik, ziur asko komunista bat da».

Ez ziren inoiz samurrak izan emakume honen historiaren pasadizoak. Bere hasierako urte unibertsitarioak, familiako ardurak, bai guraso eta anai-arreben zaintza zein erantzukizun ekonomikoak, eta profesionalki ere ez zituen bide errazak topatu. Aldiz, AEBko gizarteak behintzat, errekonozimendu publikoa eman dio berari eta bere idazlanei. Horrela ekologismoaren sinbolo bihurtu zen gizarte-mugimendua-ren hasieratik. Environmental Defense Fund Ipar Amerikako elkarte ekologista ezagunetako bat 1967an jaio zen DDTren aurkako kanpainen ondorioz.

Batzuen aburuz *deep ecology* eta ekofeminismoaren sortzailetzat har daiteke. 1970ean AEBko Environmental Protection Agency (EPA) sortu zen eta ez dira gutxi Carsonengan eragile nagusia ikusten dutenak.

Bukatzeko, soilik liburu klasiko honen irakurketa gozoa gomendatzea. Ongi itzulia, anglosaxoien idazkera azkarraz eta idazkera arin eta argiaz egina, gaurkotasun itzela du ingurumenaz kezka duen publikoarentzat.

Azken kapituluan (“Beste Bidea”) dionez: «Bidea bitan banatzen den puntu horretan gaude orain. Baina... biak ez dira berdinak. Luzaroan egin dugun bidea errazegia da, autobide leun bat; abiada handian goaz baina amaieran hondamendia dago. Besteak —gutxien erabiltzen denak— gure Lurra preserbatzea bermatzen duen helmugara heltzeko azken aukera, aukera bakarra, eskaintzen digu».

Iñaki Barcena